"Ceza Adalet Sisteminde Uzlaşma Uygulamalarının Geliştirilmesi Projesi" kapsamında uygulayıcılar ve değerli akademisyenlerin katkılarıyla geliştirilen "Uzlaşma El Kitabı" nın önsözlerini, içindekiler bölümünü ve indirme linklerini aşağıda bulabilirsiniz. Kitap, uzlaşma kurumunun Türkiye'de etkin bir şekilde uygulanması yönünde savcı, hakim ve uzlaştırmacılar dahil olmak üzere uygulayıcılara yönelik pratik bilgileri içermektedir.

ÖNSÖZ

Dünyada ceza adaleti alanında son zamanlarda suç mağdurlarının yararlarını korumak amacını güden bir duyarlılığın gittikçe güçlendiği görülmektedir. Bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de bugüne kadar mağdurlara karşı gösterilen özen çok sınırlı kalmıştır. Oysa bugün Avrupa ve Amerika'da özellikle suç mağdurlarının korunmasına ve ceza adaleti sistemi içerisinde haklarının geliştirilmesine büyük önem verilmektedir. XXI. yüzyıl adalet sisteminde, ceza adaleti yerine getirilirken, mağdurun tatmin edilmesi de ön plâna çıkmış bulunmaktadır. Suça karşı sadece ceza yaptırımı yeterli değildir; zararın giderilmesi de en başta gelen amaç sayılmalıdır. Bu bakımdan, uzlaşma mağdurun suçtan doğan zararını kısa bir süre içerisinde gidererek, mağdurlar bakımından önemli bir işlev görebilecek duruma sahiptir.

Öte yandan, ceza adaletinin hedefleri arasında; bir suçun işlenmesinden sonra fail ve mağdur arasında meydana gelen çekişmeyi çözmek ve böylece hem adaleti sağlamak hem de mağduru tatmin etmek de bulunmaktadır. Zararın giderilmesi, fail ile mağdur arasında barışı sağlayacaktır. Uzlaşma zararın giderilmesi yanında ayrıca bir moral unsuru da taşımaktadır. Uzlaşma ile fail işlediği suçun sorumluluğunu üstlenmiş, suçun sonuçlarını da gidererek toplumla yeniden bütünleşme olanağını elde etmiş olmaktadır. Failin ceza sorumluluğu tespit edilip zararın giderilmesi için gereken de yapılmış olacağından hem adalet yerine getirilmiş olacak, hem de fiille ihlâl edilmiş olan hukuk kurallarının geçerliliği vurgulanacak ve dolayısıyla kamusal barışın yeniden kurulmasına hizmet edilecek ve ayrıca Devlet, yaptırım uygulamak yönünden katlanacağı birçok masraftan da kurtulmuş olacaktır.

Uzlaşma, uyuşmazlığı ceza yargılamasına gidilmeden sonuçlandıracağından hem ceza mahkemelerinin zaten çok ağır olan iş yükünü azaltacak hem de taraflar bakımından adaletin daha hızlı gerçekleşmesini sağlayacaktır. Yine bunların bir sonucu olarak uzlaşma ceza adalet

sisteminin masraflarını da azaltacaktır.

Amerika Birleşik Devletlerinde ortaya çıkan bu kurum, hızla Avrupa ülkelerine de yayılmış ve üyesi olduğumuz Avrupa Konseyi tarafından da benimsenerek ve R (99) 19 sayılı Tavsiye Kararıyla uluslararası hukukta da kendine yer edinmiştir. Tavsiye kararı, uzlaşmayı, esnek, geniş kapsamlı, sorun çözücü, katılımcı bir usul olarak görmektedir.

Ceza hukuku alanında bir alternatif uyuşmazlık çözüm yolu olan uzlaşma müessesesi, 01/06/2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile uygulamamıza dâhil edilmiştir.

Ancak, 01/06/2005 tarihinde yürürlüğe giren 5271 sayılı Kanun'un 253'üncü maddesinin ilk hâlinde yer alan düzenleme; uzlaşma kurumunun ceza adaletine yapması gereken katkıyı sağlayamaması nedeniyle 09/12/2006 tarihli ve 5560 sayılı Kanun'la tümüyle değiştirilmiştir. Bu değişiklik uzlaşma kurumunu daha kolay uygulanır hâle getirmiştir. 26/07/2007 tarihli ve 26594 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Uzlaştırmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelikle, Kanun'la yapılan düzenlemelerin uygulanmasını sağlamak ve kolaylaştırmak hedeflenmiştir.

Kanun ve Yönetmeliğin genel olarak AB standartlarıyla uyumlu olduğu, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin R (99) 19 sayılı Tavsiye Kararıyla büyük ölçüde paralel hükümler taşıdığı görülmektedir. Bakanlığımız ile Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye Temsilciliği (UNDP) arasında oluşturulan ve yaklaşık iki yıla yakın bir zamandır uygulanan "Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma Uygulamalarının Geliştirilmesi Projesi" kapsamında yapılan, anket çalışması, durum analiz programı, çalıştay, eğiticilerin eğitimi programı ve çalışma ziyareti sonucunda projede eğitici olarak seçilen 95 hâkim ve Cumhuriyet savcısının görüşleri alınarak, yerli ve yabancı uzmanların destekleriyle hazırlanan el kitabıyla, alanında uygulayıcıya yol gösterici olması ve uygulamanın yaygınlaştırılması amaçlanmıştır.

Ayrıca; proje ile tüm bu hususlar tespit edilmiş, bunun yanı sıra uzlaşma kapsamına giren suçlarda izlenecek yöntemin belirlenmesi ile uygulama birliğinin sağlanması bakımından el kitabı hazırlanmıştır. Uzlaşma kurumunun etkin, verimli ve amaca uygun biçimde işlemesi için mevzuatın doğru olarak bilinmesi, yorumlanması ve uygulanması ceza adaleti sisteminin işleyişi bakımından büyük önem taşımaktadır. El kitabının, mevzuatın uygulanmasında ortaya çıkan hukukî sorunların çözümü ve doğru olarak yorumlanmasında başvurulacak bir kaynak olacağı inancını taşıyor, kitabın hazırlanmasında emeği geçenleri kutluyor, uygulayıcılara yararlı

olmasını diliyorum.

Ahmet KAHRAMAN

Adalet Bakanlığı Müsteşarı

ÖNSÖZ

Mağdur- Fail Uzlaşması son otuz yılda dünyada birçok ülkede artan bir şekilde rağbet gören bir onarıcı adalet uygulamasıdır. Bu bir süreçtir ve işlenen suçtan doğan ihtilafların çözümünde mağdur ve failin adil ve tarafsız üçüncü bir tarafın yardımıyla sürece aktif bir şekilde katılımını gerektirir. Uluslararası düzeyde kabul görmüş hukuki bir uygulama olan Mağdur-Fail Uzlaşması, Avusturya, Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri gibi birçok ülkede yaygın bir şekilde uygulanmaktadır. Türkiye'de ilk kez 2005 yılında Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanununda yer almıştır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Adalet Bakanlığı Türkiye'de Mağdur-Fail Uzlaşmasının tam olarak uygulanması yönünde yaklaşık iki yıldır teknik işbirliği içerisindedir. UNDP Mağdur-Fail Uzlaşmasını, demokratik yönetişimin önemli bir bileşeni ve UNDP' nin küresel ölçekte yoğun olarak çalıştığı öncelikli alanlardan birisi olarak adalete erişimin geliştirilmesine katkıda bulunan bir süreç olarak görmektedir.

Mağdur-Fail Uzlaşmasının mağdur, fail, toplum ve adalet sistemine yönelik faydaları, geleneksel sistemle elde edilen deneyimlerle karşılaştırıldığında, daha tatmin edici sonuçlar elde etme potansiyelidir. Bu alternatif uyuşmazlık çözüm yolunun geliştirilmesi, aynı zamanda ceza mahkemelerinde görülen davaların sayısının azalmasına katkıda bulunur ve böylece genel olarak sistemin etkinliğinin artmasını sağlar, adalete erişimi kolaylaştırır.Her yeni kurumda olduğu gibi, Türkiye'de de uzlaşma kurumunun uygulanmasına yönelik bazı kısıtlayıcı faktörler

bulunmaktadır. UNDP ve Adalet Bakanlığının yargı mensupları ve ilgili tarafların görüşünü aldığı anketler,
ihtiyaç analizleri ve oluşturulan farklı platformlarda ifade edilen görüşler, uzlaşmanın uygulanması konusunda hala birçok uygulayıcının isteksiz olduğunu ortaya koymuştur. Bu bir bakıma kurumun amacına ilişkin net bir anlayışın olmaması ve uygulamaya konulması konusunda atılması gereken muhtelif adımların eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Uygulayıcılar tarafından dile getirilen bazı çekinceler, uzlaşma kapsamındaki suçların kısıtlı olması ya da uzlaşmanın uygulanmasında zaman ve kaynak yetersizliği gibi uzlaşma müessesini düzenleyen mevcut kanun hakkındaki algılayışlarla ilgilidir.

Yasal çerçevede değişiklikler yapılıp yapılmaması konusu, Adalet Bakanlığı ve yargı mensuplarının süreç içerisinde üzerinde duracakları bir konudur. Mevcut kanun ve kaynaklar çerçevesinde uygulayıcıların yapacakları çok şey vardır. Bu doğrultuda, UNDP olarak Türkiye'de uzlaşma konusunda uygulayıcılara yönelik geliştirilen ve kullanıcı dostu bir rehber niteliği taşıyan El Kitabını sizlerle paylaşmaktan memnuniyet duyarız. El Kitabı, yerel koşullara göre bazı farklı uygulamaların olabileceğini kabul etmekle beraber, uzlaşma kurumunun daha fazla ve uyumlu bir şekilde uygulanmasını teşvik etmeyi amaçlamaktadır. El Kitabı, onarıcı adalet çerçevesinde uzlaşmanın amacı ve faydaları; uygulama sürecini yöneten kanun ve prensipler, ve hakimler, cumhuriyet savcıları, kolluk kuvvetleri ve uzlaştırmacıların atması gereken somut adımları tanımlamaktadır. Tavsiye edilen prosedürler uluslararası standartlar ve onarıcı adalet konusundaki yol gösterici ilkelere uygun ve Türkiye'deki yasal çerçeve ile de uyumludur.

El Kitabı, Adalet Bakanlığı ve UNDP'nin ortak inisiyatifi olarak Türkiye'nin her yerinden deneyimli uygulayıcılar, konunun uzmanı seçkin akademisyenler ve uluslararası uzmanların katkılarıyla geliştirilmiştir. Bu süreçte değerli katkılarını esirgemeyen herkese teşekkür ederiz. İlgili Proje, uzlaşmanın Türkiye'de etkin bir şekilde uygulanmasında uygulayıcılar ve kamuya yönelik kurumsal kapasite geliştirme ve farkındalık yaratma faaliyetleriyle devam edecektir. Bu bağlamda, pilot uzlaşma uygulamaları hayata geçirilecek; uygulayıcılara yönelik eğitim seminerleri düzenlenecek ve kamuya yönelik farkındalık oluşturma faaliyetleri gerçekleştirilecektir.

Birleşmiş Milletler

Kalkınma Programı

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM
.....9
GENEL OLARAK UZLAŞMA
.....11
1. UZLAŞMANIN DÜŞÜNSEL TEMELİ OLARAK ONARICI ADALET
.....11
2. UZLAŞMANIN TÜRK CEZA ADALET SİSTEMİNDEKİ YERİ VE ANLAMI
.....13
3. TÜRK CEZA ADALET SİSTEMİNDE UZLAŞMANIN ESASLARI
.....14
4. ADIM ADIM UZLAŞMA
.....16
A) CUMHURİYET SAVCISININ İZLEMESİ GEREKEN USÛL
.....16
B) MAHKEMENİN İZLEMESİ GEREKEN USÛL
....22
C) UZLAŞTIRMACININ İZLEMESİ GEREKEN USÛL
.....27

İKİNCİ BÖLÜM
.....31
UZLAŞMANIN USÛL VE ESASLARINA İLİŞKİN AÇIKLAMALAR
.....33

5. CEZA MUHAKEMESİ KANUNUNDA UZLAŞMA
.....33
A) Tanım
.....33
B) Uzlaşmanın Faydaları .....
.....33
I- Mağdur Açısından Faydaları
.....33
II- Fail Açısından Faydaları .....
.....34
III- Toplum Açısından Faydaları .....
.....34
IV- Ceza Yargılaması Açısından Faydaları
.....35
C) Türk Hukukunda Uzlaştırma Yoluna Gidilebilmesi İçin Ana Kurallar
.....35

6. UZLAŞMA KAPSAMINDAKİ SUÇLAR VE İSTİSNALARI
.....36
A) Uzlaşmanın Koşulları
.....36
B) Uzlaşma Kapsamına Giren Suçlar
.....36
I- Şikâyete Tâbi Suçlar ve Şikâyet ile Benzer Kurumların Durumu
.....36
II- Re'sen Soruşturulan ve Kovuşturulan Suçlar .....
.....36
III- Özel Kanunlardaki Suçlar
.....37
C) Uzlaşmaya Tâbi Olmayan Suçlar
.....37
I- Genel Olarak
.....37
II- Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar
.....38
III- Etkin Pişmanlık Hükümlerine Yer Verilen Suçlar
.....38
D) Suçun Uzlaşmaya Tâbi Olmasının Sonuçları
.....38

7. SORUŞTURMA EVRESİNDE UZLAŞMANIN USÛLÜ VE HUKUKÎ SONUÇLARI
.....39

A) Uzlaşmada Cumhuriyet Savcısının Rolü
.....39
I- Suçun İşlendiğine Dair Yeterli Şüphe Oluşturacak Delilin Değerlendirilmesi
.....39
II- Suçun Uzlaşma Kapsamında Olup Olmadığının Tespiti
.....40
III- Fiilin Soruşturulabilir Olmasının Takdiri .....
.....40
IV- Taraflara Uzlaşma Teklifinde Bulunulması
.....41
1) Teklif İçin Zorla Getirme Kararı Verilememesi
.....41
2) Küçüklere ve Kısıtlılara Uzlaşma Teklifi
.....41
3) Mağdur veya Suçtan Zarar Gören Vekiline ya da Şüpheli Müdafiine Uzlaşma Teklifi
.....42
4) Teklifin Tebligat veya İstinabe Yoluyla Yapılması
.....42
5) Adlî Kolluk Görevlilerinin Uzlaşma Teklifi ve Uzlaşmadaki Rolü
.....43

V- Uzlaşma Teklifinde Karar Süresi
.....44
VI- Taraflara Ulaşılamamasının Hüküm ve Sonuçları
.....44
VII- Uzlaştırmacı Atanması
.....44
VIII- Tarafların Uzlaşarak Cumhuriyet Savcısına Başvurmaları
.....45
B) Uzlaştırma Müzakereleri
.....46
I- Müzakerelere katılabilecek kişiler
.....46
II- Müzakere Yapılabilecek Yerler
.....46
III- Müzakerelere Hazırlık
.....46
1) Uzlaştırmacının Dosya Örneğini İncelemesi
.....47
2) Uzlaştırmacı ve Tarafların Müzakereye Hazırlanması
.....47
a) Müzakere Öncesi Tarafların Aydınlatılması ve Müzakerelere Davet Edilmesi
.....47
b) Tarafları Ortak Oturuma Hazırlama

.....48
IV- Müzakere Süreci ve Yöntemleri
.....48
V- Müzakere Taktikleri
.....49
VI- Cumhuriyet Savcısının Uzlaştırma Müzakerelerindeki Rolü
.....50
VII- Müzakerelerin Gizliliği Kuralı ve Delil Yasağı
.....50
VIII- Uzlaştırma Süresi
.....51
IX- Müzakerelerin Sonuçlandırılması
.....51
1) Uzlaştırmacının Raporunu Sunması
.....51
2) Uzlaşmanın Cumhuriyet Savcısı Tarafından Tespiti
.....52
C) Edim
.....53
D) Soruşturma Evresinde Uzlaşma Üzerine Verilecek Kararlar
.....53
I- Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı
.....53
II- Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Kararı
.....53
III- Edimin İfa Edilmemesi Nedeniyle Kamu Davası Açılmak Üzere İddianame Düzenlenmesi
.....53
E) Uzlaşmanın Başarısızlıkla Sonuçlanması
.....54
F) Edimin İfa Edilmemesinin Özel Hukuka İlişkin Sonucu
.....54
G) Zamanaşımı
.....54

8. KOVUŞTURMA EVRESİNDE UZLAŞMA USÛLÜ
.....56
A) Kovuşturma Evresinde Uzlaştırmaya Başvurulabilecek Haller
.....56
I- Suçun Uzlaşmaya Tâbi Olduğunun Kovuşturma Aşamasında Anlaşılması
.....56
1) Suçun Niteliğinin Değişmesi
.....56
2) Suçun Uzlaşmaya Tâbi Olduğunun İlk Kez Kovuşturma Evresinde Anlaşılması
.....56

II- Davanın İddianame Düzenlenmeksizin Açılması Nedeniyle Daha Önce Uzlaşma Hükümlerinin
Uygulanamamış Bulunması
.....56
III- Dava Açıldıktan Sonra Kanun Değişikliği Nedeniyle Suçun Uzlaşma Kapsamına Girmesi
.....56
B) Kovuşturma Evresinde Uzlaştırma Usûlü
.....57
I- Uzlaştırmanın Hâkim Tarafından Yapılması
.....57
II- Tarafların Uzlaşarak Mahkemeye Başvurmaları
.....58

C) Kovuşturma Evresinde Uzlaşma Üzerine Verilecek Kararlar
.....58
I- Düşme Kararı
.....58
II- Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararı
.....59
III- Edimin İfa Edilmemesi Nedeniyle Hükmün Açıklanması Kararı
.....59
D) Edimin İfa Edilmemesinin Özel Hukuka İlişkin Sonucu
.....60
E) Uzlaştırma Giderleri
.....60

KAYNAKÇA
.....62

EKLER
.....65
EK-1: TÜRK CEZA KANUNUNDA UZLAŞMA KAPSAMINA GİREN SUÇLAR
.....67
EK-2: SIKÇA SORULAN SORULAR
.....68
EK-3: TÜRKİYE'DEKİ UZLAŞMA UYGULAMALARINDA EDİNİLEN DENEYİMLER, KAZANIMLAR VE KARŞILAŞILAN SORUNLAR
.....70
EK-4: ÖRNEK UZLAŞMA RAPORLARI
.....81

EK-5: CEZA MUHAKEMESİ KANUNUNUN UZLAŞMAYA İLİŞKİN MADDELERİ 88
EK-6: CEZA MUHAKEMESİ KANUNUNA GÖRE UZLAŞTIRMANIN UYGULANMASINA İLİŞKİN YÖNETMELİK 91

İNDİRME LİNKLERİ

LİNK 1 (Birleşmiş milletler sitesinden) : TIKLAYINIZ

LİNK 2 (Altenatif link - Rapid Share) : TIKLAYINIZ

//